

Jana Raclavská

ORCID: 0000-0003-2789-5820

jana.raclavska@osu.cz

Uniwersytet Ostrawski, Wydział Filozoficzny
Republika Czeska

Obraz wojny w twórczości pisarzy z czeskiego Śląska Cieszyńskiego

The image of war in the works of writers
from Czech Cieszyn Silesia

DOI: 10.34739/doc.2023.20.05

Abstrakt: Obraz II wojny światowej w literaturze dotyczy najczęściej wydarzeń frontowych, bohaterstwa żołnierzy, tragizmu ludności cywilnej dotkniętej bezpośrednio działaniami wojennymi lub znajdującej się w obozach czy wywiezionej na roboty przymusowe. Wszystkie powyższe wątki znajdziemy w twórczości autorów z czeskiego Śląska Cieszyńskiego. Obraz wojny w literaturze został zaprezentowany na przykładzie tekstów dwu pisarzy: Henryka Jasiczka i Wiesława Adama Bergera, reprezentujących odmienne postawy artystyczne i polityczne oraz różną porę zaistnienia w świecie artystycznym. Łączyło ich przeżycie wojny w okresie wczesnej młodości i niezwykła wrażliwość na ludzkie nieszczęście nią spowodowane.

Słowa kluczowe: obraz wojny, pisarze Zaolzia, Henryk Jasiczek, Wiesław Adam Berger, II wojna światowa

Abstract: The image of World War II in the literature is most often concerned with front-line events, the heroism of soldiers, the tragedy of the civilian population interned in concentration camps, or deported to forced labour. The above themes can be found in the works of authors from Czech Cieszyn Silesia. The image of war is presented in the literature on the example of texts by two writers, Henryk Jasiczek and Wiesław Adam Berger. These writers represent different artistic and political attitudes and published their texts at different times. What united them was the experience of war in their early youth and their extraordinary sensitivity to human misfortune.

Keywords: image of war, writers of Czech Cieszyn Silesia, Henryk Jasiczek, Wiesław Adam Berger, World War II

Tereny historycznego Śląska Cieszyńskiego¹ od dawna były przedmiotem sporów i nierzadko wojen prowadzonych przez państwa roszczące sobie do nich prawo. Sytuacja ta nie dziwi ze względu na bogactwa naturalne, przemysł czy infrastrukturę tego regionu. Po rozpadzie Austro-Węgier w wyniku przegranej wojny i ustaleń traktatu wersalskiego (1920) historyczny Śląsk Cieszyński został podzielony na część polską i czechosłowacką. Rozdzielenie dawniej jednolitego terytorium wywołało niepokoje, zamieszki i konflikty zbrojne. Zręcznie wykorzystano ten stan w Monachium w roku 1938, kiedy na mocy podpisanego tam układu przez Niemcy, Wielką Brytanię, Włochy i Francję hitlerowcy zajęli czeskie Sudety, a część Śląska Cieszyńskiego, tzw. Zaolzie, przyłączono do Polski. Kilka miesięcy później, po wybuchu II wojny światowej, teren ten stał się częścią Rzeszy Niemieckiej i pozostał nią aż do 1945 roku. Mieszkańcy Zaolzia deklarujący narodowość polską znaleźli się w tragicznej sytuacji. Niedługo po zajęciu Zaolzia przez Niemcy polską inteligencję i osoby angażujące się w propolską działalność społeczną zesłano do obozów koncentracyjnych i obozów pracy lub fizycznie likwidowano. Pozostałych zmuszono do podpisania volkslisty, co oznaczało przynależność do niemieckiej grupy narodowej i związane z tym konsekwencje². Okres wojenny był zatem dla Polaków z Zaolzia niezwykle trudny i nie dziwi więc jego częste przywoływanie w twórczości literackiej.

Doświadczenia wojenne pisarzy z Zaolzia

Wydarzeniom wojennym poświęcono bogatą literaturę, w której analizowano poszczególne aspekty z różnych perspektyw w kontekście badań rozmaitych dyscyplin naukowych. Szczególnie interesujące są odniesienia wynikające z bezpośrednich doświadczeń. Skupione są one na ukazaniu pewnych zdarzeń, zjawisk czy procesów obserwowanych przez uczestnika mającego w danym

---

¹ Śląsk Cieszyński nazywany bywa też przez historyków Śląskiem Austriackim. Nazwy tej zaczęto używać po przegranych wojnach śląskich, które Maria Teresa prowadziła z królem pruskim Fryderykiem II (1740-1763). W ich wyniku w ramach monarchii habsburskiej pozostał tylko Śląsk Opawski i Cieszyński.

² Vide: M.W. Wanatowicz, *Historia społeczno-polityczna Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego w latach 1918-1945*, Katowice 1994; *Śląsk Cieszyński w latach 1918-1945*, red. K. Nowak, Cieszyn 2015; W. Kielkowski, G. Kasztura, P. Sadowski, *Bitwa o Śląsk Cieszyński 1945*, Rudnik 2019; L. Wyszczelski, *Zaolzie 1918, 1938*, Warszawa 2022.

momencie tylko wycinkową możliwość rejestracji wydarzeń, ale opisywanych już z perspektywą wiedzy dotyczącej szerokiego kontekstu, jak i wielorakich konsekwencji (niejednokrotnie także w skali mikro). Ukazuje to nie tylko określone zasoby wiedzy, ale też jest swoistym zbiorem emocji, wyobrażeń czy refleksji. By uka-
zać tę specyfikę, w niniejszym artykule zastosowano analizę narra-
cji. Odnosi się to do swoistego sposobu komunikowania, w którym
nadawca konstruuje swoją tożsamość i odnosi się do formy czy
sposobu rozumienia rzeczywistości³. Należy zwrócić uwagę, iż nar-
racja „oznacza uporządkowany ciąg opisowy, który ma być zapisem
pewnych zdarzeń. Narracje to opowieści skonstruowane, które sta-
nowią próbę wyjaśnienia sposobów funkcjonowania świata. Do-
starzczają nam struktur rozumienia i reguł odniesienia dotyczących
konstrukcji świata społecznego (...)”⁴. Przy tym schemat narracyjny
formuje „bohaterów, wartości, intencje i plany realizacji, komplikacje,
uwarunkowania i szanse przewyciężenia trudności oraz reali-
zację intencji”⁵. Niewątpliwie więc narracje „stanowią reprezentację
otaczającej rzeczywistości i pokazują, jak o niej myślimy i jak ją
konstruujemy”⁶.

Obraz II wojny światowej w literaturze dotyczy najczęściej
wydarzeń frontowych, bohaterstwa żołnierzy czy tragizmu ludności
cywilnej dotkniętej bezpośrednio działaniami wojennymi. W znacz-
nym stopniu są to również przeżycia więźniów w obozach pracy,
koncentracyjnych czy pracowników na robotach przymusowych.
Skutki wojny, pamięć zbiorowa o niej, mają wieloaspektowy cha-
rakter i długotrwałe oddziaływanie, odciskając się na różnorodnych
sferach życia społecznego⁷. Wszystkie powyższe wątki znajdziemy
również w twórczości autorów zaolziańskich. Jako przykład wybra-
no teksty dwu pisarzy reprezentujących odmienne postawy arty-
styczne i polityczne, debiutujących w różnych okresach. To, co ich

---

³ A. Dziob, *Badanie narracji – między psychologią, socjologią a językoznawstwem*, „Kwartalnik Językoznawczy” 2010, nr 2, s. 1, 3.

⁴ Ibidem, s. 2-3. Vide: Ch. Barker, *Studia kulturowe. Teoria i praktyka*, Kraków 2005.

⁵ A. Dziob, *Badanie narracji...*, s. 3; Vide: J. Trzebiński, *Narracyjne konstruowanie rzeczywistości*, [w:] *Narracja jako sposób rozumienia świata*, red. J. Trzebiński, Gdańsk 2001, s. 17-42.

⁶ J.M. Garbula, *Teksty narracyjne – analiza strukturalno-funkcjonalna*, „Prima Educatione” 2020, vol. 4, s. 74; Vide: J. Trzebiński, *Narracyjne konstruowanie...*, s. 17-42.

⁷ Vide: A. Bobryk, *Charakter narodowy w obliczu okrucieństw wojny na przykładzie „Medalionów” Zofii Nałkowskiej*, [w:] *Творчасць Зоф’і Налкоўскай і славянскія культуры*, red. С.П. Мусіенка, Гродна 2005, s. 115-122.

łączyło, to przeżycie wojny w okresie wczesnej młodości i niezwykle wrażliwość na ludzkie nieszczęście nią spowodowane. Mowa o Henryku Jasiczku i Wiesławie Adamie Bergerze. Chodzi o osoby znane przede wszystkim w regionie swego pochodzenia, czyli na Śląsku, rzadziej poza nim. Stąd potrzebne jest podanie przynajmniej podstawowych danych biograficznych, które dopełnią sylwetkę twórczą pisarzy i w niejednym wypadku wyjaśnią zajmowane przez nich postawy.

Henryk Jasiczek i Wiesław Adam Berger

Henryk Jasiczek urodził się 2 marca 1919 r. w Kottlingbrunn w Austrii jako nieślubny syn Heleny Jasiczek. Wychowywał się u krewnych w Oldrzychowicach pod Trzyńcem⁸, gdzie uczęszczał do szkoły podstawowej. Po jej ukończeniu kontynuował naukę w szkole ogrodniczej w Chrudimiu w Czechach. Prawdopodobnie osiadłby tam na stałe, gdyby nie wydarzenia roku 1938 i zajęcie Zaolzia przez wojsko polskie. Jasiczek wtedy wrócił na Śląsk Cieszyński, deklarując w ten sposób przynależność do polskiej grupy narodowej. Niedługo potem wybuchła wojna i Jasiczek zaangażował się w lewicowym ruchu oporu. Po wojnie kontynuował naukę w polskim gimnazjum w Orłowej, a później studiował zaocznie dziennikarstwo i polonistykę na Uniwersytecie Karola w Pradze. Między innymi dzięki swej orientacji prosocjalistycznej i zaangażowaniu w ruch oporu objął wysokie funkcje partyjne i lukratywne posady. Pracował jako redaktor naczelny pisma „Głos Ludu”, był redaktorem „Kalendarza Śląskiego”, redaktorem polskiej sekcji wydawnictwa Profil w Ostrawie, współzałożycielem Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego w Czechosłowacji, a w jego ramach Sekcji Literacko-Artystycznej. O współpracę z nim zabiegała Scena Polska Teatru Cieszyńskiego, Teatr Lalek „Bajka”, rozgłośnia radiowa w Ostrawie. Okres ten, odznaczający się niezwykle popularnością Jasiczka, zakończył się definitywnie w latach 70. Wątpliwości i stopniowa utrata wiary w socjalizm z „ludzką twarzą” pojawiły się u niego około 1957 r. Jasiczek nie ukrywał swojego rozczarowania sytuacją w państwie. Przypieczetował swój los ostatecznie ostrym

---

⁸ Oldrzychowice, dziś dzielnica podmiejska Trzyńca. Leży u podnóża Beskidów w czechskiej części Śląska Cieszyńskiego.

wystąpieniem przeciw okupacji Czechosłowacji przez wojska Układu Warszawskiego. Niedługo po tym akcie został usunięty z pełnionych funkcji, stracił pracę w redakcjach, nie mógł wyjechać za granicę. Znalazł zatrudnienie jako korektor w drukarni w Czeskim Cieszyźnie, gdzie pracował do swojej śmierci 8 grudnia 1976 r.⁹

Drugi z interesujących nas pisarzy to Wiesław Adam Berger, młodszy od Jasiczka o 7 lat, urodził się 6 czerwca 1926 w Ostrawie-Przywozie, ale większą część swego dzieciństwa spędził w Błędowicach Dolnych¹⁰ (dzisiejsze Zaolzie). W czasie drugiej wojny światowej został wywieziony na roboty przymusowe do Niemiec, skąd został wyzwolony przez aliantów i włączony w szeregi armii amerykańskiej. Dzięki wstawiennictwu swego wuja Ernesta Bergera, żyjącego we Francji, udał się do Villard de Lans niedaleko Grenoble, gdzie zaczął uczęszczać do polskiego gimnazjum im. Cypriana Kamila Norwida. Później przeniósł się do Houilles pod Paryżem, skąd wrócił do Błędowic i jakiś czas był uczniem w polskim gimnazjum w Orłowej. Z okresem kształcenia licealnego łączą się nieliczne pierwsze próby literackie Bergera. W roku 1948 zatrudnił się w teatrze ostrawskim jako elektryk, kontynuując pracę pisarską. Działal w czeskiej organizacji pisarzy „Obec spisovatelů”, był członkiem Stowarzyszenia Pisarzy Polskich oraz Sekcji Literacko-Artystycznej przy Polskim Związku Kulturalno-Oświatowym w Republice Czechosłowackiej. Publikował opowiadania i poezje w prasie polskiej wydawanej na terenie Czech – w „Głosie Ludu” i „Zwrocie”, ale też w pismach polskich, takich jak: „Poglądy”, „Kwartalnik Społeczno-Kulturalny”, „Życie Literackie”, „Przekrój”, „Gazeta Krakowska”, „Nadodrze”, „Tygodnik Kulturalny”. Zmarł w wieku niepełna 72 lat – 15 stycznia 1998 r.¹¹

Obraz wojny w poezji Henryka Jasiczka

Zarówno Jasiczkowi, jak i Bergerowi przyszło żyć w trudnym dla Polaków na Zaolziu okresie¹². Powstanie samodzielnej Republiki

---

⁹ L. Martinek, *Henryk Jasiczek*, Opava 2016, s. 10-22.

¹⁰ Błędowice Dolne to dziś dzielnica miasta Hawierzów (Haviřov) w Republice Czeskiej.

¹¹ J. Raclavská, *O przestrzeni, wodzie i kolorach w twórczości Wiesława Adama Bergera. Z wyborem jego nowel*, Czeski Cieszyń 2018, s. 5.

¹² Zaolziem, czyli terenami za rzeką Olzą, nazywa się tę część Śląska Cieszyńskiego, która została włączona w obręb Republiki Czechosłowackiej w roku 1920.

Czechosłowackiej w czasach międzywojennych nie sprzyjało przedstawicielom mniejszości narodowych, które znalazły się w nowo powstałym państwie starającym się o przywrócenie utraconej pozycji w Europie Środkowej. Czesi i Słowacy po blisko 400 latach odzyskali własne, wspólne państwo. Należało więc zadbać przede wszystkim o interesy nacji większościowych. Niedługo po ustaleniu powojennych granic w Europie wybuchł następny konflikt, w wyniku którego nasiliły się prześladowania i represje zaolziańskich Polaków. Stąd niezwykle często w polskojęzycznej literaturze Zaolzia pojawiał się motyw cierpień wojennych. Odpowiedź na pytanie: „skąd wzięło się to zło?” u obu pisarzy – Jasiczka i Bergera – nie jest jednoznaczna. Jasiczek częściej przypisuje je ideologii, która obezwładnia człowieka i czyni z niego swoje narzędzie. Berger jakby oglądał wojnę z dwu stron – obrońcy i napastnika, rozumiejąc, że w bezpośrednich starciach żołnierz nie ma wyboru. Nie mógł jednak pogodzić się z prześladowaniami ludności cywilnej, podobnie jak Jasiczek¹³.

Henryk Jasiczek, przede wszystkim poeta, zadebiutował tomikiem, wierszy pt. *Rozmowy z ciszą*, wydanym w 1948 r. Połowa zawartych w nim utworów to wspomnienia tragicznego okresu wojny. Zwłaszcza przejmujące są wiersze wyrażające tęsknotę za bliskimi, którzy nie wrócili z wojny lub obozów.

Do chałupki młodzian wpada,
Jakież dziwy opowiada
– Hej! Kobieto, czy wy wiecie,
Co dziś dzieje się na świecie?! (...)

Nikogo – babunia szeptce,
Sama umrę w tej izdebce,
Ból serca mi nikt nie skróci,
Z Oświęcimia syn nie wróci...¹⁴

Młodzian przerwał. – Babcia płacze.
– Czyż tak wzruszył serce starcze?
Łza jedna za drugą ścieka.
– Może babcia kogoś czeka?

Również w następnych tomach poezji, np. w zbiorze *Gwiazdy nad Beskidem* wydanym w 1953 r., czy w dwa lata później w tomiku *Obuszkim ciosane*, widzimy, że Autor nie był w stanie wolnić się od

¹³ J. Święch, *Literatura polska w latach II wojny światowej*, Warszawa 1997, s. 245.

¹⁴ H. Jasiczek, *Rozmowy z ciszą. Wiersze z lat 1940-1945*, Czeski Cieszyn 1948, s. 26-27.

obozowej traumy. Zwłaszcza pochyla się nad losem ludności cywilnej, która była dręczona przez okupanta. Przywołuje autentyczne postaci i wydarzenia, np. rozstrzelanie młodych mężczyzn w Łomnej (*Uczniom z Kamienitego*) czy wymordowanie mieszkańców wioski Żywocice (*Dziewczyńce z Żywocic*). Autor skorzystał z autentycznych listów pisanych przez skazanych w obozach zagłady w przejmującym wierszu *Listy z tamtego brzegu*. Nie spotkamy w jego utworach pochwały ludzi poświęcających życie dla ojczyzny w imię jej ratowania¹⁵. U Jasiczka nie ma wielkiego bohaterstwa, bitew, zwycięstw i klęsk, jest natomiast zwykły człowiek pogrążony w tragizmie wojny:

Pewnego dnia
Zabrano mnie w nocy,
Padął śnieg...
Wróciłem po latach,
Kiedy kwitły bzy¹⁶.

W czasopiśmie „Zwrot” Władysław Sikora na temat zbioru poezji *Blizny pamięci* napisał tak: Jasiczek „Chodzi po ziemi, która cała jest wielkim bolącym wspomnieniem, i mówi tamte ostateczne doświadczenia dla pamięci i przestrogi”¹⁷. Jasiczkowi, jak często podkreślają jego biografowie, chodziło o zachowanie pamięci o ofiarach, często bezimiennych, i stąd tworzenie i utrwalanie wstrząsających obrazów i nieustanne wskrzeszanie umarłych, by nie można było o nich zapomnieć¹⁸.

Problematyka wojny w prozie zaolziańskiej na przykładzie twórczości W.A. Bergera

Inaczej pracował z doświadczeniami wojennymi Wiesław Adam Berger. Przeżycia okresu okupacji i smutnej z punktu widzenia pisarza powojennej rzeczywistości pojawiły się we wszystkich niemalże jego dziełach. Berger wraca po wojnie do ówczesnej Czechosłowacji, rozczarowany nieprzychylnym stosunkiem do byłych żoł-

---

¹⁵ W. Cockiewicz, *O językowym obrazie świata kognitywnie – a może tylko kognitywnie inaczej*, „Polonica” 2018, T. XXXVIII, s. 6.

¹⁶ H. Jasiczek, *Blizny pamięci*, Ostrava 1963.

¹⁷ W. Sikora, *Blizny pamięci*, „Zwrot” 1963, nr 9, s. 9, cit. per: L. Martinek, *Henryk Jasiczek...*, s. 45.

¹⁸ W. Świątkiewicz, *Pamięć i wspólnota. Pamięć i wspólnota*, „Sociologia a Spoločnosť / Sociology and Society” 2020, nr 1, s. 41.

nierzy „zachodnich”. Zyskuje piętno człowieka, który przybył z „nieprzyjacielskiej” strefy i z tego powodu narażony był na liczne represje¹⁹. Berger znalazł jednak wydawców w Polsce. Jego pierwsze dzieła ukazują się stosunkowo późno. W roku 1979 jest to zbiór nowel *Świerszcze w głowie*, później w roku 1981 – *Zmysty* i w trzy lata później dzieło *Ideę. Concorde*. Dopiero w roku 1987 wyszła w czeskim wydawnictwie Profil jego książka pt. *Most nad Łucyną*. W ograniczonym nakładzie ukazały się w formie powielonych maszynopisów zbiory nowel: *Byłem żołnierzem, Na śródziemnomorskiej fali* i *Skąły stojące boso w morzu*. W roku 1996 oficyna Ego z okazji 70. rocznicy urodzin pisarza wydała wybór opowiadań pt. *Za późno*. Była to równocześnie jego ostatnia publikacja książkowa. Na początku roku 1998 Wiesław Adam Berger zmarł²⁰.

Cała prozatorska twórczość Bergera oparta jest na wątkach autobiograficznych. Obserwacje przyrody i echa wydarzeń pierwszej wojny światowej, jak również międzywojennej rzeczywistości spletają się w jego opowiadaniach w całość, wprowadzając czytelnika w odległy świat beztróskiego dzieciństwa, gdzie codzienną spokojną idyllę zamąci czasami tylko odgłos syreny kopalnianej. Pierwszą wojnę światową i jej konsekwencje²¹ przedstawia w formie opowiadań swych bliskich tak, jak je słyszał. Zbliżający się dalszy konflikt wojenny, tragedie związane z faszyzmem, a przede wszystkim wejście w dorosłość wyostrza również widzenie świata pisarza, obrazy stają się bardziej realne i zdradzają ścisłe powiązania z biografią autora. Berger nadaje fabule temu, co sam dobrze pamiętał i przeżył. Był bezpośrednim uczestnikiem i świadkiem przełomowych wydarzeń „wielkiej historii”. Te z kolei analizował przez pryzmat doświadczeń mieszkańca Śląska Cieszyńskiego²². Wojna i okupacja mocno odcisnęły swe piętno na wrażliwej duszy pisarza. Pisanie o okrucieństwie wojny czy jakiegokolwiek innej przemocy było dla Bergera swego rodzaju katharsis, próbą oczyszczenia i za-

---

¹⁹ Więcej na temat prześladowań pisarzy wracających z frontów zachodnich: *Poezja odzyskana. Antologia poezji polskiej 1939-1989*, red. I. Szypowska, Warszawa 1992, s. 16.

²⁰ J. Raclavská, *O przestrzeni, wodzie...*, s. 5-6.

²¹ Chodzi o podział historycznych terenów Śląska Cieszyńskiego w wyniku decyzji konferencji Rady Ambasadorów w Spa w roku 1920 na część polską i czechosłowacką, zwaną później Zaolziem. R.R. Remiszewski, *Śląsk Cieszyński (1918-1920)*, Szczawnica 2012.

²² J. Raclavská, *O przestrzeni, wodzie...*, s. 7.

pomnienia tego zła, które przeżył. Dopiero pod koniec życia autor wyzwolił się z nęcających go zmor.

Wiesław Adam Berger bezsprzecznie nabył dużo więcej doświadczeń w okresie wojny niż Jasiczek. Nie miał bezpośrednich kontaktów z podziemiem, bo stosunkowo wcześniej został skierowany na roboty przymusowe, ale z kolei brał udział w działaniach wojennych. Berger w odróżnieniu od Jasiczka potrafił zachować dystans wobec konfliktu zbrojnego, co umożliwiło mu przywoływanie wielu wątków i głębszych refleksji. Nie potrafił jednak pogodzić się z losem ciemnionej ludności cywilnej. Widoczne jest to zwłaszcza w najbardziej popularnej noweli Bergera pt. *Most nad Łucyną*, wydana w zbiorze o tym samym tytule. Zgrozy okupacji opisuje między innymi w ten sposób:

— w środku rynku pod ratuszem z krzywo okrągłym zegarem bez wskazówek wisiał na krzyżu szubienicy ciężki, opuchnięty jak namoknięty snop mężczyzna ze świecącymi w słońcu gołymi łydkami obok leżał inny odcięty ze sznurem na szyi nad nimi rozpaczała kobieta w dziurawej sukni w ogromne kolorowe róże z rozwianą koroną siwych włosów²³.

Powyższy fragment utrzymany jest w Jasiczkowskim tonie, podobnie jak następny z tej samej noweli:

...po śmierci dziadka i ojca przyszli ci ze swastykami Teodora zabrali nadludzie Hela robi wszystko żeby uratować brata nastał czas palcówek później volkslist ci od trupich głów pracują etapowo babcia Berta i ciocia Hela nie podpisują są zmuszone wyprowadzić się z własnego domu raus!²⁴

W odróżnieniu od Jasiczka Berger poznał wojnę również jako żołnierz, dlatego obrazy starć zbrojnych mają swoje miejsce w jego opowiadaniach. Zauważamy, że w nowelach wojennych jest odmienny sposób prowadzenia narracji. Korzysta ze znaków interpunkcyjnych. Relacjonuje wydarzenia za pomocą krótkich zdań, wyraźnie oddziela myśli i nie ma tej ciągłości i płynności, które

---

²³ W.A. Berger, *Most nad Łucyną*, Ostrava 1987, s. 18.

²⁴ Ibidem, s. 42.

osiąga dzięki rezygnacji z przecinków i kropek. Więcej miejsca poświęca percepcji zmysłowej.

Teraz, pełen złości, strzelałem jak automat, zimno i dokładnie. Burza przeszła. Zapachniało ziemią. Ze świstem spadły na nas samoloty. Usłyszałem terkot ciężkiego karabinu maszynowego. Nieprzyjacielski myśliwiec pacnął mordą w błoto. W niebo wzbił się słup ognia²⁵.

Powyższy fragment pochodzi z opowiadania *Żołnierze*, które Berger datuje na rok 1944, czyli pisał je jeszcze w czasie trwania wojny. Wydane zostało ono w 1996 roku w Katowicach w zbiorze *Za późno*. W rok później powstało opowiadanie *No okay*, które miało inną poetykę i kończąca się wojna nie była już przez Bergera przedstawiana tak tragicznie, czasami pokusił się nawet o wyrozumiałość wobec okupantów:

W prawo tkwił całkowicie rozwalony port. Bracia Niemcy walili w nas z karabinów maszynowych i armat jak się patrzy. Skakaliśmy na wszystkie strony, niczym w gorącej wodzie, by w nas nie trafiali. (...) Nad nami ryczały pociski walące w przeciwnika, jednak nie wszyscy byli hitlerowcami i naszymi przeciwnikami²⁶.

Czas wojny dla Bergera to nie tylko śmierć, cierpienie i smutek. W tym czasie powstaje też nowe życie – tak, jak o tym pisze w *Moście nad Łucyną*:

Anzelm podszedł do dziewczyny chodź wziął ją za rękę i wyprowadził z tłumu żywych zapatrzonych w odejście tamtych szła obok niego w czarnej za długiej sukni przetartej na piersiach i zaglądała mu w twarz ciekawymi przymrużonymi przed słońcem oczami (...) — niewinni zostali sami powiedziała cicho do Anzelma sami wśród tłumu bezsilnych — my tu teraz powiedział do niej dotykając jej włosów my tu teraz — teraz dotykał lekko jej piersi nie jesteśmy sami²⁷.

---

²⁵ Idem, *Za późno*, Katowice 1996, s. 5.

²⁶ Idem, *Byłem żołnierzem*, Ostrawa 1997, s. 4.

²⁷ Idem, *Most nad...*, s. 19.

Zakończenie

Obaj pisarze Henryk Jasiczek i Wiesław Adam Berger, przeżywszy wojnę, pisali o niej tak, jak jej doświadczyli i w jaki sposób chcieli ją przekazać swym czytelnikom. U obu pisarzy wojna to tragedia, śmierć, cierpienie. Jasiczek nigdy nie zrezygnował w swej twórczości z tematu wojny, zwłaszcza jej oddziaływania na życie ludności cywilnej. Berger również był wyczulony na tragedie ludzi wplątanych w zawirowania wojenne, potrafił jednak wyzwolić się i opuścić traumatyzujące obrazy drugiej wojny światowej. Różne sposoby przedstawiania wojny i z nią związanych cierpień wynikają z różnej formy przekazu (poezja – proza), wieku i odmiennych doświadczeń życiowych obu autorów. W późnej twórczości Bergera pojawiają się teksty, w których tragizm przeżyć wojennych zaciera się i przeważa tęsknota za młodością, miłością, zdrowiem i siłą. Jasiczkowi nie było dane doświadczyć tego stanu.

Bibliografia / References

- Barker Ch., *Studia kulturowe. Teoria i praktyka*, Kraków 2005.
- Berger W.A., *Byłem żołnierzem*, Ostrawa 1997.
- Berger W.A., *Most nad Łucyną*, Ostrava 1987.
- Berger W.A., *Za późno*, Katowice 1996.
- Bobryk A., *Charakter narodowy w obliczu okrucieństw wojny na przykładzie „Medalionów” Zofii Nałkowskiej*, [w:] *Творчасць Зоф’і Налкоўскай і славянскія культуры*, red. С.П. Мусіенка, Гродна 2005 (A. Bobryk, *Charakter narodowy w obliczu okrucieństw wojny na przykładzie „Medalionów” Zofii Nałkowskiej*, [w:] *Tvorčasc' Zof'i Nalkoŭskaji slavânskiâ kul'tury*, red. S.P.Musienka, Grodna 2005).
- Cockiewicz W., *O językowym obrazie świata kognitywnie – a może tylko kognitywnie inaczej*, „Polonica” 2018, T. XXXVIII.
- Dziob A., *Badanie narracji – między psychologią, socjologią a językoznawstwem*, „Kwartalnik Językoznawczy” 2010, nr 2.
- Garbula J.M., *Teksty narracyjne – analiza strukturalno-funkcjonalna*, „Prima Educatione” 2020, vol. 4.
- Jasiczek H., *Blizny pamięci*, Ostrava 1963.
- Jasiczek H., *Rozmowy z ciszą. Wiersze z lat 1940-1945*, Czeski Cieszyn 1948.
- Kiełkowski W., Kasztura G., Sadowski P., *Bitwa o Śląsk Cieszyński 1945*, Rudnik 2019.
- Martinek L., *Henryk Jasiczek*, Opava 2016.

- Poezja odzyskana. Antologia poezji polskiej 1939-1989*, red. I. Szypowska, Warszawa 1992.
- Raclavská J., *O przestrzeni, wodzie i kolorach w twórczości Wiesława Adama Bergera. Z wyborem jego nowel*, Czeski Cieszyn, 2018.
- Remiszewski R.R., *Śląsk Cieszyński (1918-1920)*, Szczawnica 2012.
- Sikora W., *Blizny pamięci*, „Zwrot” 1963, nr 9.
- Śląsk Cieszyński w latach 1918-1945*, red. K. Nowak, Cieszyn 2015.
- Świątkiewicz W., *Pamięć i wspólnota. Pamięć i wspólnota*, „Sociologia a Społeczność / Sociology and Society” 2020, nr 1.
- Święch J., *Literatura polska w latach II wojny światowej*, Warszawa 1997.
- Trzebiński J., *Narracyjne konstruowanie rzeczywistości*, [w:] *Narracja jako sposób rozumienia świata*, red. J. Trzebiński, Gdańsk 2001.
- Wanatowicz M.W., *Historia społeczno-polityczna Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego w latach 1918-1945*, Katowice 1994.
- Wyszczelski L., *Zaolzie 1918, 1938*, Warszawa 2022.